

Việc các quốc gia Đông Nam Á tham gia vào BRI có thể mang lại nhiều cơ hội phát triển kinh tế, tuy nhiên, không thể không nhắc đến những rủi ro mà sáng kiến này có thể gây ra, đặc biệt là hành vi cạnh tranh ý đồ của Trung Quốc ở Biển Đông và các vấn đề an ninh, chính trị khu vực.

Trong các chuyến thăm cấp nhà nước tới Kazakhstan và Indonesia năm 2013, Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đã lần lượt công bố Vành đai kinh tế Con đường tơ lụa trên đất liền và Con đường tơ lụa trên biển thế kỷ 21. Không lâu sau đó, 2 sáng kiến này đã được kết hợp lại để tạo thành một khái niệm thống nhất, được biết đến như là Sáng kiến “Vành đai và Con đường” (BRI). Hai sáng kiến này bao gồm các tuyến đường khác nhau trên biển và trên đất liền, nhằm kết nối Trung Quốc với các

khu vực Đông Nam Á, Nam Á, Trung Á, Thái Bình Dương, châu Phi, và châu Âu. BRI tập trung vào kết nối cơ sở hạ tầng “cứng” và “mềm”, nhằm tạo dòng chảy thương mại và kết nối khu vực tích hợp và mở rộng với Trung Quốc ở vị trí trung tâm.

BRI đã dần dần nổi lên như một chiến lược quốc gia hàng đầu của Trung Quốc. Do sự nổi lên của Trung Quốc như là một cường quốc toàn cầu thông qua tái cấu trúc công nghiệp và đầu tư ra nước ngoài, sáng kiến này có thể định hình lại bối cảnh địa chính trị và địa kinh tế trong và ngoài châu Á. BRI báo hiệu một sự thay đổi trong chính sách đối ngoại của Trung Quốc và một sự chuyển hướng khi cách tiếp cận “giữ mình chờ thời” đã có từ lâu của nước này. Kể từ khi Tập Cận Bình lên nắm quyền vào năm 2012, Chính phủ Trung Quốc đã thông qua một loạt trình chỉnh đốn chính sách đối ngoại chủ động hơn nhiều, thúc đẩy bối cảnh duy toàn cầu. BRI đóng vai trò như là động lực chủ chốt để thúc đẩy các lợi ích của Trung Quốc ở nước ngoài và thể hiện sự tin ngày càng tăng cũng như các tham vọng của Trung Quốc muốn trở thành nước định hình luật lệ trong việc quản lý kinh tế trong và ngoài khu vực. Trong khi đó, sự chớm nở Hiệp định Đối tác Xuyên Thái Bình Dương (TPP), theo sau sự rút lui của Mỹ, đã cho Trung Quốc thêm thời gian để thúc đẩy nghành trình Con đường tơ lụa mới của mình. Thuyết bại của TPP sẽ làm gia tăng động lực quốc tế đồng sau BRI nhằm đẩy nhanh tốc độ hợp tác và hội nhập kinh tế khu vực thông qua việc tạo dòng các liên kết với cơ sở hạ tầng, thương mại và đầu tư.

Đối với các nước Đông Nam Á, hội nhập kinh tế khu vực đóng một vai trò rất quan trọng trong việc giảm bớt những sự không chắc chắn ở bên ngoài và những khía cạnh kinh tế để bắt đầu tiến trình thương mại trên toàn cầu. Sự sụp đổ của TPP đã tác động rất mạnh đến một số nước tham gia nhất định trong khu vực Đông Nam Á, đặc biệt là Singapore. Là một quốc gia nhỏ bé không có một hậu phương về kinh tế, Singapore đã phát triển với tốc độ cách là nền kinh tế mở cửa và phụ thuộc vào thương mại nhiều nhất trong khu vực. Việc Trung Quốc hiện thực hóa BRI phụ thuộc vào sự ủng hộ và tham gia của các nước khác; cụ thể là các nước láng giềng Đông Nam Á có ý nghĩa sống còn đối với sự thành công của sáng kiến này.

Các nước Đông Nam Á, đặc biệt là các nước đang phát triển như Indonesia và Philippines, phần lớn đều hoan nghênh BRI, sáng kiến nhằm thúc đẩy sự kết nối chặt chẽ về thương mại và đầu tư trong khu vực trên cơ sở cải thiện sự kết nối thực sự giữa các khu vực. Đông Nam Á cần kiên trì tập trung xây dựng cơ sở hạ tầng nhằm giải phóng tiềm năng tăng trưởng kinh tế của khu vực. Các nước Đông Nam Á cho rằng việc tham gia BRI sẽ giúp giải quyết những thâm hụt nghiêm trọng về cơ sở hạ tầng cũng như đẩy nhanh tốc độ tăng trưởng công nghiệp và kinh tế. Trung Quốc đã đề xuất kho quỹ đầu tư rất lớn cho việc xây dựng cơ sở hạ tầng liên quan đến sự kết nối. Bài viết này trình bày sự phân tích những cơ hội đối các nước Đông

Nam Á tham gia BRI và sau đó xem xét quan điểm của họ về các thách thức đối với sáng kiến này.

Các cơ hội nảy sinh từ BRI đối với Đông Nam Á

Sự trỗi dậy của Trung Quốc đã trở thành nền kinh tế lớn thứ hai và quốc gia thế giới mới lớn nhất thế giới đã tạo ra một sức hút vô cùng mạnh mẽ đối với các nền kinh tế Đông Nam Á. Trung Quốc đã trở thành đối tác thương mại lớn nhất đối với tất cả các nước Đông Nam Á trừ Philippines. Về phần mình, khu vực này đã hưởng lợi rất nhiều từ sự tăng trưởng kinh tế của Trung Quốc. Nó đã tận dụng mạng lưới sản xuất khu vực lấy Trung Quốc làm trung tâm để tạo ra kết quả khi Trung Quốc gia nhập Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO) vào đầu những năm 2000 để xuất khẩu nguyên vật liệu thô, hàng hóa trung gian, và các tài nguyên khoáng sản sang Trung Quốc cho khâu sản xuất cuối cùng thành các sản phẩm công nghiệp trước khi xuất khẩu những hàng hóa này sang các thị trường tiêu thụ chính ở phương Tây.

Tóm gọn sang một bên các cân nhắc cơ bản về địa chính trị và địa chính trị, những lợi ích tiềm tàng từ BRI đối với khu vực Đông Nam Á có thể rất lớn. Trung Quốc đã cam kết các nguồn tài chính khổng lồ để xây dựng một số dự án vận tải quy mô lớn nhằm cải thiện sự kết nối liên khu vực. Chẳng hạn, việc xây dựng tuyến đường sắt cao tốc Jakarta-Bandung ở Indonesia và một tuyến đường sắt kết nối Mohan, trên biên giới Trung Quốc, với thủ đô Viêng Chăn của Lào đã bắt đầu. Cả 2 dự án này, phần lớn đều được các ngân hàng Trung Quốc cấp vốn và do các công ty Trung Quốc thi công, đánh dấu các nỗ lực của Bắc Kinh nhằm tăng cường hơn nữa các liên kết với các sự hội tụ, thương mại và đầu tư giữa Đông Nam Á và Trung Quốc. Cả thế, khu vực này là đối tác công nghệ đi kèm kết nối then chốt đối với Con đường tơ lụa trên biển do vị trí chiến lược của eo biển Malacca, một trong những tuyến vận tải thương mại bằng tàu thủy tập nập nhất thế giới. Theo kế hoạch chính thức do Chính phủ Trung Quốc ban hành vào tháng 5/2015, Đông Nam Á là một trong những khu vực ưu tiên để cải thiện sự kết nối thực sự theo khuôn khổ BRI.

Tháng 5/2017, bên lề Diễn đàn Hợp tác Quốc tế “Vành đai và Con đường”, Tổng Cấn Bình đã gặp riêng Tổng thống Philippines Rodrigo Duterte và Tổng thống Indonesia Joko Widodo. Ông đã nhận mạnh rằng cả Philippines và Indonesia đều là các đối tác quan trọng trong BRI và Trung Quốc muốn đặt được kết quả phát triển đôi bên cùng có lợi bằng cách tăng cường hợp tác và xây dựng cơ sở hạ tầng, thương mại, đầu tư và trao đổi giữa nhân dân 2 nước. Rõ ràng là, các nhà lãnh đạo Trung Quốc đã nỗ lực thuyết phục các nước Đông Nam Á rằng họ có thể chia sẻ lợi ích do BRI mang lại

mà vốn có cảm giác làm chủ việc hỗ trợ tham gia sáng kiến do Trung Quốc chi phối này.

Cụ thể, các nước Đông Nam Á vốn có thế hưởng lợi từ những cơ hội thi triển trong kết nối cơ sở hạ tầng công nghệ từ do hóa thương mại và đầu tư thông qua sự xóa bỏ các rào cản thương mại và phi thương mại. Các công ty trong nước và các lĩnh vực như thương mại, tài chính, vốn tài, hàng không, công nghệ thông tin và truyền thông, và các dịch vụ chuyên nghiệp liên quan đến cơ sở hạ tầng sẽ được đặt ở vị trí tốt để tận dụng lợi thế từ BRI và tiếp cận nhiều hơn tới các thị trường chưa được khai thác khác dọc theo các tuyến của Con đường tơ lụa.

Vì đầu tư trong kết nối khu vực, nhiều nước Đông Nam Á phải đối mặt với việc thiêu thiếu quy mô công nghệ và khó khăn tài chính nghiêm trọng trong việc huy động các khoản vốn đáng kể cần thiết để tài trợ cho các dự án cơ sở hạ tầng được yêu cầu. Lấy ví dụ tham khảo, theo một nghiên cứu của Ngân hàng phát triển châu Á năm 2010, châu Á sẽ cần gần 8.000 tỷ USD vốn đầu tư cho xây dựng cơ sở hạ tầng từ năm 2010 đến 2020, trong đó 68% cần cho xây dựng năng lực mới, trong khi 32% cần cho việc thay thế và bảo trì. Các nước Đông Nam Á phải giải quyết vấn đề gai góc về thâm hụt cơ sở hạ tầng này để hiện thực hóa tiềm năng tăng trưởng kinh tế trong nước. Đáng chú ý là, năng lực vốn công và đường sá không đầy đủ gây hạn chế lớn cho việc mở rộng thương mại trong khu vực và thương mại liên khu vực.

Do việc phát triển cơ sở hạ tầng là một nhu cầu cấp bách ở Đông Nam Á, các nước đang phát triển trong khu vực này phần lớn đầu tư hoan nghênh BRI, và đặc biệt là các kế hoạch đầu tư của Trung Quốc cho cơ sở hạ tầng mới, ít nhất là trong hiện tại. Campuchia, Lào và Myanmar, 3 nước kém phát triển nhất trong khu vực, theo truyền thống là các đồng minh vững chắc của Trung Quốc và phụ thuộc nhiều vào viện trợ của Trung Quốc cho tăng trưởng kinh tế. Kể từ khi BRI được tuyên bố vào năm 2013, các nước này đã tỏ ý ủng hộ vô điều kiện sáng kiến này. Trong khi đó, nền kinh tế của các nước phát triển trong khu vực, bao gồm Thái Lan, Malaysia và Indonesia, phần lớn chủ yếu dựa vào nền kinh tế Trung Quốc; do đó, những nước này đã hưởng lợi đầy nhanh tốc độ công nghiệp hóa thông qua đầu tư của Trung Quốc xuất phát từ BRI.

Trung Quốc đã có những khoản đầu tư lớn vào cơ sở hạ tầng ở Đông Nam Á, bao gồm các tuyến đường sắt, đường cao tốc, công biển, nhà máy điện và các cơ sở mạng lưới truyền thông kết nối tốc độ cao. Cụ thể là 3 nước Đông Nam Á – Indonesia, Malaysia và Philippines – đã trở thành những bên hưởng lợi chính từ ngoại giao đầu tư vào cơ sở hạ tầng của Trung Quốc theo BRI. Hợp tác song phương ngày càng tăng giữa Malaysia và Trung Quốc về cung cấp cơ sở hạ tầng là một ví dụ minh họa

cho điếu này. Theo các thểm thuấn đút đốđc giĩa hai nốđc này trong chuyấn thểm cĩa Thểm tốđng Malaysia Najib Razak tĩa Bểđc Kinh vào thág 11/2016, Trung Quốđc có thểm cung cấđ các khoấn đếu tĩa lốđn trong viểđc xây đốđng Khu công nghiểđ Kuantan giĩa Malaysia và Trung Quốđc, đốđ án cốđng Melaka Gateway, và Tuyấn đốđng sốđ đốđc bểđ biểđn phía Đốđng Á Malaysia trong nhốđng nốđm tĩa.

Do số đếu tĩa ngày càng gia tốđng cĩa Trung Quốđc, BRI có thểm đốđn đốđn viểđc Trung Quốđc thành lốđc lốđđng chể đốđo trong viểđc quyểđt đốđnh bểđi cốđnh kinh tể cĩa Đốđng Nam Á trong tốđđng lai. Trung Quốđc là cốđđng quốđc kinh tể cĩa châu Á và đốđ trể thành đốđi tác thốđđng mốđi lốđn nhểđt cĩa hốđu hểđt các nốđc Đốđng Nam Á kể tĩa nốđm 2009. Trong bểđi cốđnh này, đốđi kèm vểđi dòng vốđn đếu tĩa cĩa Trung Quốđc và số hiểđn đốđn ngày càng tốđng cĩa các doanh nghiểđ Trung Quốđc trong khu vểđc thông qua viểđc thốđc hiểđn BRI, Trung Quốđc sốđ tiểđn tĩa trể thành lốđc lốđđng chể đốđo Á Đốđng Nam Á, ít nhểđt là trong lốđnh vểđc thốđđng mốđi và kinh tể. Trong nốđm qua, các chuyấn thểm cốđp cao thốđđng xuyểđn tĩa Bểđc Kinh cĩa lểđnh đốđo các nốđc trong khu vểđc là mốđt đốđu hiểđu rõ ràng cĩa viểđc mốđi quan hểđ cĩa các nốđc này vểđi Trung Quốđc đốđng óđm lên. Ngoải chuyấn thểm cĩa Thểm tốđđng Malaysia Najib tĩa Trung Quốđc vào thág 11/2016, Tốđng thểđng Philippines Duterte và Tốđng Bí thể đốđđng Cốđng sốđn Viểđt Nam Nguyễđn Phú Trốđng cốđng đốđi thểđm Trung Quốđc vào thág 1/2017.

Nhốđng thágđc thểđc đốđi vểđi BRI tể gốđđc nhìn cĩa Đốđng Nam Á

Mốđc dù Trung Quốđc đốđ cốđ gốđđng giểđm thiểđu mốđi quan ngốđi đốđđc bày tể rốđđng rểđi vểđ các tranh chểđp lểđnh thểđ và hàng hểđi trên Biểđn Đốđng, nhốđng vốđn đốđ này đốđ óđnh hốđđđng tiểđ cốđđ đốđn các mốđi quan hểđ song phốđđng vểđi mốđt số nốđc Đốđng Nam Á – đốđc biểđt là Philippines và Viểđt Nam, nhốđng nốđc có các tranh chểđp lểđnh thểđ đốđđng đốđn ra vểđi Trung Quốđc. Tể gốđđc nhìn cĩa các nốđc trong khu vểđc, Trung Quốđc đốđ đốđa ra mốđt lốđp trốđđng chính ságđ đốđi ngoểđi rốđt quyểđt đốđđi đốđi vểđi các nốđc lểđng giểđng nhểđ trong nhốđng tranh chểđp này.

Thág 7/2016, các thểđm phán trong ban hểđi thểđm cĩa Tòa Trốđng tài có trể sốđ tĩa La Hay đốđ đốđa ra mốđt phán quyểđt đốđa trên nguyểđn tểđ đốđđng thuấn vểđ các tranh chểđp trên Biểđn Đốđng. Tể gốđđc nhìn cĩa Bểđc Kinh, Tòa Trốđng tài đốđ lốđm đốđđng quyểđn tể pháp cĩa mình và đốđđng vểđ phía Philippines mốđt cách không công bốđđng. Tuy nhiên, Philippines, Viểđt Nam và các nốđc có chung tể tốđđng khác trong khu vểđc đốđ nhìn nhểđn quyểđt đốđnh này là hốđp pháp và có tểđng rểđng buểđc vểđ mốđt pháp lý. Viểđc Trung Quốđc không tuấn thểđ quyểđt đốđnh cĩa Tòa Trốđng tài có thểđ làm tểđn hểđi danh tiểđng cĩa nốđc này Á Đốđng Nam Á nhểđ là mốđt cốđđđng quốđc có trách nhiểđm và tôn trốđđng

luật pháp, và do đó làm tổn hại hình ảnh quốc tế của họ. Vấn đề này không có khả năng sẽ được giải quyết trong tương lai gần, và những căng thẳng trên Biển Đông sẽ dai dẳng và thậm chí đôi khi còn leo thang. Kết quả là uy tín và sự tin tưởng lẫn nhau giữa một số nước Đông Nam Á và Trung Quốc có thể bị xói mòn, điều có thể cản trở các tham vọng của Trung Quốc tham gia các dự án cơ sở hạ tầng quy mô lớn trong khu vực và gây nguy hiểm cho việc thực hiện và thành công của cùng các BRI. Những sáng kiến này phụ thuộc vào cam kết chính trị dựa trên lòng tin chiến lược.

Những cân nhắc về an ninh quốc gia và việc duy trì cân bằng địa chính lược giữa các cường quốc lớn đã gây ra những mối quan ngại tại nhiều nước Đông Nam Á, trong đó có Malaysia, Indonesia và Thái Lan. Các nước này lo sợ việc trở nên quá phụ thuộc về kinh tế vào Trung Quốc thông qua sự chi tiền khổng lồ BRI và việc bị buộc phải thông qua một loạt trình chỉnh sách ảnh hưởng Trung Quốc trong ngoại giao khu vực và ngoại giao quốc tế. Bên cạnh đó, họ còn có những mối nghi ngờ nghiêm trọng về động cơ thực sự và tự duy chính lược đằng sau việc Trung Quốc thúc đẩy BRI. Mặc dù các quan chức Trung Quốc tuyên bố rằng đây là một sáng kiến đôi bên cùng có lợi được thúc đẩy bởi mong muốn mở rộng hợp tác và cơ sở hạ tầng, thương mại và đầu tư, các nước Đông Nam Á cũng cho rằng BRI có các tác động địa chính trị đối diện đáng lo ngại cũng như những quan ngại nói chung và sự cạnh tranh hàng đầu nói riêng của Trung Quốc.

Kết luận

Theo quan điểm của Trung Quốc, Đông Nam Á là một đối tác chiến lược không thể thiếu trong Sáng kiến “Vành đai và Con đường” về đối và được biết đến như một đối tác thành công của Con đường tơ lụa trên biển. Trung Quốc coi Đông Nam Á là điểm kết nối chủ chốt và chủ yếu đáng tin cậy để thực hiện yêu cầu này của BRI.

Trong khi đó, mặc dù các nước Đông Nam Á nhìn chung hoan nghênh đầu tư của Trung Quốc vào cơ sở hạ tầng và đầu tư mở rộng các liên kết thương mại và đầu tư trong khu vực, những giữa họ có sự chia rẽ về mức độ nên tham gia BRI. Các nước như Campuchia, Lào và Myanmar, những đồng minh chiến lược lâu dài và bằng hữu đáng tin cậy của Trung Quốc, hỗ trợ sáng kiến này và sẵn sàng tham gia đầy đủ. Tuy nhiên, các nước khác như Việt Nam, Indonesia, Malaysia và Philippines đang áp dụng cách tiếp cận thận trọng hơn đối với BRI do những quan ngại của họ về các nguy cơ an ninh của việc quá phụ thuộc vào Trung Quốc về kinh tế. Họ lo sợ rằng việc Trung Quốc thúc đẩy tiến hành sáng kiến này sẽ dẫn đến sự

xuất hiện của một vòng tròn kinh tế do Trung Quốc chi phối và một trật tự địa chính trị lấy Trung Quốc làm trung tâm ở châu Á. Những quan ngại về an ninh quốc gia và những thay đổi tiềm ẩn về trật tự địa chính trị hiện nay trong khu vực có thể khiến các nước Đông Nam Á như Việt Nam và Philippines không sẵn sàng tham gia đầy đủ vào BRI hay cho phép các công ty Trung Quốc tham gia các dự án quy mô lớn trong lãnh thổ của họ.

Hong Yu là chuyên viên nghiên cứu cấp cao tại Viện Nghiên cứu Đông Á, Đại học Quốc gia Singapore. Bài viết được đăng trên T [he National Bureau of Asian Research](#) , số 24 năm 2017.

Vấn Công (gt)